

Heba Hasan Ali Topbaş

11.09.2013

Editörün Notu: Yüzyılın son çeyreğindeki Türk edebiyatının birkaç kilometre taşından biri Hasan Ali Topbaş. O bir kurgu-dil sanatçısı; ödün vermez bir biçim ustası; yirminci yüzyıl edebiyatının vardığı çizginin en uç noktası. - Yıldız Ecevit

Okumak istediğim romanı yazdım

<http://vatankitap.gazetevatan.com/>

15-04-2013

Çağdaş Türk edebiyatının önemli yazarlarından Hasan Ali Topbaş yedi yıl süren suskunluğunu “Heba” ile bozdu. Bir dil ve kurgu ustası olarak tanınan Topbaş, yeni kitabı için “kelimelerin çağrısına uydum ve seslerini dinledim” diyor.

“Heba”, göz gözü görmez insafsızlığın, doğruya benzemeye muvaffak olan yalanın, utanmazlığın, linn, kısırılmışlığın romanı. Kitap, baş karakteri Ziya üzerinden Türkiye’nin son 30-35 yılda içinden geçtiği değişim, dönüşüm ve çalkantıların kapsamlı bir özetini de veriyor. Karıncayı incitmekten korkan, küçük bir çocukken sapanla öldürdüğü kuş yüzünden ömür boyu kendini suçlayan, sınırdaki müsademelerde ölenlerin yasını tutan Ziya, kaybolan insani değerlere, vicdani duygulara, barışa, huzura duyulan özlemin cisimleşmiş hali gibi.

Kitap olağanüstü kurgusu ve sürprizli finali ile okuru elinden tutup son sayfaya kadar bir yandan çıplak gerçekle yüzleştiriyor öte yandan yumuşacık bir dille, doğal ve içten bir anlatımla sarıp sarmalıyor. Yani anlattıkları ile tokat atarken, diliyle avutuyor. Aslında galiba “Heba”yı en iyi anlatan arka kapağındaki o cümle: “İpek kadar yumuşak ve ipek kadar sağlam”.

2005’teki “Uykuların Doğusu”ndan bu yana roman yazmaya epey uzun bir süre ara verdiniz. “Heba”nın dünyaya gelmesi sancılı bir süreci mi gerektirdi?

Benim her romanım sancılı bir süreçten sonra doğuyor. Yazıyla ilişkim öyle. Hatta, romanın

Hasan Ali Topbaş Kimdir?

<http://www.sabah.com.tr>

1958 yılında Denizli’nin Çal ilçesinde doğdu. İlk öykü kitabı **"Bir Gülüşün Kimliği"** 1987’de, ikinci öykü kitabı **"Yoklar Fısıltısı"** 1990’da yayımlandı.

"Ölü Zaman Gezginleri" adlı öykü dosyasıyla 1992 yılında Çankaya Belediyesi ile Damar edebiyat dergisinin düzenlediği yarışmada birincilik ödülü aldı.

Aynı yıl **"Sonsuzluğa Nokta"** adlı yayımlanmamış romanıyla Kültür Bakanlığı’nın düzenlediği yarışmada mansiyon aldı ve Sonsuzluğa Nokta Kültür Bakanlığı tarafından yayımlandı. 1994’te **"Gölgesizler"** adlı yayımlanmamış romanıyla Yunus Nadi Roman Ödülü’nü aldı. **"Bin Hüzünlü Haz"** adlı romanı ise 1999 Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü’ne değer görüldü. Yazarın ayrıca **"Yalnızlıklar"** adlı şiirsel metinlerden oluşan bir kitabı, **"Kayıp Hayaller Kitabı"** adlı bir romanı, **"Ben Bir Gürge Dalıyım"** adlı bir çocuk romanı vardır. Topbaş’ın son romanı **"Uykuların Doğusu"** 2005’te yayımlandı.

Sakin manzaradaki dehşet

<http://www.aksam.com.tr>

12-04-2013

Dil ve kurgu ustası Hasan Ali Topbaş, 7 yıl aradan sonra yeni romanı ‘Heba’ ile karşımızda. Bir askerlik hikâyesi etrafında kırılğan, yalnız, pişman, heba olmuş hayatları; sakın kasaba manzaralarının derinliğindeki dehşeti o etkileyici diliyle anlatıyor.

Hasan Ali Topbaş, ruhsal olarak teslim olmuş, cismen eylemsiz kalmış, her biri bir ve ayrı şekilde heba olmakta olan kahramanlarının şehir kıyılarında, boğucu kasabalarda ve sınır

son cümlesini yazıncaya kadar, o romanı bitiremeyeceğim diye korkuyorum. Kendimden de korkuyorum, yazıdan da. Başlarken daha çok korkuyorum, çünkü her defasında kendimi fena halde acemi hissediyorum. Her daim “efendimiz acemilik”. “Uykuların Doğusu”ndan sonra üst üste gelen bazı koşuşturmalar yüzünden ben üç yıl bir tek cümle bile yazamadım. Dolayısıyla “Heba” yedi yıl yedi ayda değil, dört küsur yılda yazıldı ve bu benim çalışma hızıma göre gayet makul bir süre. Ayrıca, aceleye mahal yok, kendimizden başka nereye yetişebiliriz ki?

“Heba” şimdiye kadar yazdıklarınızdan farklı bir roman olmuş. Ve sanırım bunu amaçlamıştınız da. Teknik, üslup, dil kullanımı ya da edebi açıdan, romana başlarken planladıklarınızın tümünü gerçekleştirebildiniz mi?

Romana başlarken planladığım bir şey yoktu; her yazar gibi, önceki romanlarıma benzemeyen bir roman yazmak istiyordum. Ben metni ancak metnin içindeyken düşünebilen biriyim. Dolayısıyla metnin içinde ne varsa, bunların hepsi yazdıkça gelişti. Kelimelerin bir çekim gücü var, biliyorsunuz, bazen aynı sayfada yer alan üç dört kelimenin varlığı çok uzaklardaki başka kelimeleri çağırır. Çağırın kelimelerle bu çağrıya uyup gelen kelimelerin toplamı da birdenbire metnin ses tonunu değiştirir. Böylece, biz metni yazarken metin de başını çevirip bizi yazmaya başlar. Benim için, bunu anlatmak bir hayli güç.

Şunu söyleyebilirim, neticede ben okumak istediğim romanı yazdım. Kelime varlığıyla, cümlelerinin yapısıyla ve daha başka özellikleriyle öteki romanlarımdan farklı bir romanı.

Askerlik, hiç kuşku yok ki, erkeklerin hayatına damgasını vuran ve elbette anıları anlatmakla bitmeyen bir dönem. Ancak kültürümüzün bir parçası haline gelmiş olan bu konu nedense edebiyatımızın bir parçası değil. Değil-di demeliyim aslında. Askerlikle ilgili bir roman yazmayı neden istediniz?

Askerlikle ilgili bir roman yazayım diye düşünmedim hiç. “Heba” benim gözümde askerlikle ilgili bir roman değil. Askerlik sadece bu romanın yedi bölümünden birinde anlatılıyor, geride, başka şeylerin anlatıldığı altı bölüm daha var ve bu altı bölümün toplamı

boylarındaki bu heba oluş süreçlerini; belki de sürecin birincil sebebi olan baş döndürücü bir fiziksel hareketliliğin orta yerine konumlandırarak, bir kez daha acıtıcı insani akıbetlerle baş başa bırakıyor okuru. ‘Heba’nın kahramanları, dışlarında ve karşılarında ve çoğunca da onlara karşı gerçekleşen bir döngünün hızı, fiziksel ortamın ve şartların şiddeti ölçüsünde bir kaçınılmazlıkla akıbetlerine sürüklenirken, onlar için umut besleyemiyoruz. Toptaş, akıbetlerin sahnesini böylesi bir ustalıklarla resmediyor.

‘BİTMESİ GEREKEN’ HAYATLAR

Sesler mekânlara, ışık zamana, kokular katı maddeye, temas şiddete, görüntüler kâbusa dönüşürken, fiziksel uzamı imgesel olarak yeniden ve derinlemesine üreten Toptaş; hem çok geniş, hem aynı ölçüde klostrofobik bir olay yeri kurduğunda, trajik kahramanlarının akıbetini daha başından bekliyoruz. Bir asansör boşluğu, bir bomba, bir müsademedeserseri bir kurşun, bir yanlış anlamının sonunda bir bıçak darbesi, bir dedikodu: Zaten bitmesi gereken hayatlar bitiveriyor. Heba oluyor. Romanlarındaki varoluşsal problematik açısından onun kurduğu fiziksel atmosfer, fiziksel ortamın duyusal olarak yeniden biçimlendirilişi hayati önemde. Okurun da kapılıp gittiği ve kahramanlarının akıbetine tanık olduğu bir döngü ve şiddet ritmi bu. Bildik bir manzara tasviri değil. Sakin bir manzaranın derinindeki bir dehşet vizyonu.

Toptaş’ın kahramanlarının heba oluş süreçleri onların toplumsal, siyasal ya da töresel şartlara teslim oluşlarının çok öncesinde bu doğa vizyonuna, dehşet imgesine, fiziksel atmosfere teslim oluşlarında belli oluyor. Seslere, renklere, karanlığa, ışığa, temasa, kokulara. Kentlerin kıyısında, kasaba meydanlarında, sınır boylarına, agorafobik ovalarda, klostrofobik ormanlarda. Akıbetlerinin kaçınılmazlığının daha romanın başında ayyuka çıkmasıyla bundan böyle karşılara çıkacak toplumsal, siyasal ve töresel etkenler şiddetlerini çok daha fazla hissettireceklerdir. Durum, okura bu şiddet ile sirayet eder.

Bir büzülüp bir genişleyen fiziksel ortamda bir sıkışıp bir kaçma teşebbüsünde bulunan bu kahramanlar için, okur da aynı ritimle umut ile umutsuzluk arasında gidip gelmeyecektir. Umuduktür çünkü Toptaş’ın kahramanları için. Böyle bir ritim okuru da teslim alıp, durup bir bakmaya zorlar.

HASAN ALİ TOPTAŞ’IN ÖNEMİ

iki yüz sayfaya yakın.

HESAPSIZ YAZARIM

Kitabı zamanlaması açısından Türkiye’de ve Ortadoğu’da içinden geçmekte olduğumuz süreçle ilişkilendirebilir miyiz yoksa bu tamamen bir tesadüf mü?

Benim bu tür hesaplar yapmayacağımı beni okuyanlar bilir zaten; bu tamamen bir tesadüf. “Heba”nın bir bölümünde anlatılan Suriye sınırındaki olaylar, romandaki verilerden de anlaşılacağı üzere, otuz beş yıl önce yaşanan olaylar.

1978-79 yıllarına tekabül ediyor. Ayrıca, romanımın günün şartlarından medet ummasını asla istemem ben, böyle bir şey aklımın en uzak köyünden bile geçmez. Metinlerim kendi yapılarındaki güçle ayakta durmalı.

Kitabınızın dikkat çeken bir özelliği de diyaloglar için alışkın olduğumuz şekilde tırnak işaretleri kullanmamış olmanız. Bu haliyle tam da sizin arzu edeceğiniz şekilde- kesintisiz biçimde akıp giden tek bir metin haline dönüşmüş. Sizce imla işaretleri metnin anlamı üzerinde ne kadar etkili?

Tırnak işaretini ve konuşma çizgisini “Uykuların Doğusu”nda da kullanmamıştım. Bunun metne getirdiği yahut metinden götürdüğü bir şey yok; sadece öyle alıştığım için kullanmıyorum. Zaten tırnak işareti ve konuşma çizgisi metnin sesini yahut sessizliğini oluşturan işaretlerden değil. Fakat öteki işaretler, mesela bir virgül, başka; o metnin sesine dahil.

Metnin nefes boyuna müdahale eden bir işaret. Yahut, yerine göre cümlelerin anlamına da müdahale eden bir işaret. Olmazsa olmazlardan. Keza, tırnak işaretiyle konuşma çizgisinin dışında kalan öteki işaretler de öyle.

“Heba” daha ilk sayfasında okuru sarsan, ezber bozan ya da nasıl diyeyim tabu yıkan bir cümleyle açılıyor: “İnsan içindeki canavarı öldürürse çöle dönüşür”. Bununla insanoğlunun içinde iyi ile kötünün birlikte varoluşunu mu kastediyorsunuz?

Hulki Dede’nin bu cümlesini benim yorumlamam külliye yanlışı aslında. Bu sebeple, şimdi, doğrudan şunu kastediyor

Toptaş’ın romanlarında karşılaştığımız ve ‘Heba’da iyice şiddetlenmiş bu imgesel ve fiziksel ortam tasvirleri, yenilikçi ve handiyse fantazmagorik tavır, onun Türkiye roman geleneği açısından önemine de işaret eder. Şiirden ve kimi örneklerde zoraki bir şiirsellikten kopmamış ya da kopmamış, güncel örneklerdeyse bu durumu daha da abartma cihetine gitmiş Türkiye romanında Toptaş, geleneğin kıymetli bir taşıyıcısı olarak işte bu sorunu da aşıyor. Toptaş’ın romanlarındaki varoluşçu imgesellik, kahramanlarının bu imgelerle, akıbetlerine etkisi üzerinden kurduğu organik ilişki vasıtasıyla anlam kazanır, nesnel karşılık edinirken; bir yandan da romanının olay örgüsünün eyleyicisi, kurgunun işlevsel ögesi haline geliyor. Yığılma değil yayılma, süs değil gerek. Kopmadan yenileme.

Türkiye öyküleme geleneğinde önemli bir yer olan kasaba ve köy, -buna ‘kır’ da diyebiliriz- Toptaş romanlarında da aynı öneme sahiptir. ‘Heba’da da şehirden ya da sınırdan bakıldığında gidilecek yer yine orasıdır. Ama özlenen ya da istenen değil, sürüklenen yer. Pastoral değil fantazmagorik. Kurtuluş değil akıbet. Düş değil kâbus. Hasan Ali Toptaş, ‘Heba’da geleneksel olay yerini imgeselleştirirken böyle yeniliyor.

‘Heba’, Türkiye roman geleneğine bu yenilikçi ve yenileyici gücüyle eklemlenirken, elbette Hasan Ali Toptaş’ın romancılığındaki sürekliliğe de işaret ediyor. Her defasında beklediğimiz gibi ama her defasında sarsıcı. Bibliyografyasında ayrı bir yere koyamayacağımız ama Toptaş’ı ilk kez okuyanların da ustalığı ve olgunluğu hissedeceği bir roman ‘Heba’.

HEBA’DAKİ USTALIK

Toptaş’ın ustalığı, romancı zekâsının bariz olarak görüldüğü kurgu, duyarlılığının kuvvetle hissedildiği karakterler kadar dilde de ortaya çıkıyor. Toptaş, Türkçe’yi en iyi yazan romancılardan biridir elbette ve bu ‘Heba’yı okurken alınan hazzın birincil etkenidir belki de. Hasan Ali Toptaş ‘Heba’da dil sayesinde hem manzaraya hem de bu manzaraya teslim olmuş, heba olmakta olan kahramanlarına müthiş bir dinamizm kazandırıyor. Bu yazıda Hasan Ali Toptaş’ın ‘Heba’ adlı yeni romanını okurken düşündüğüm birkaç meseleyi ele aldım. ‘Heba’ üzerine daha birçok açıdan yazılabilir. Türkçe roman üretimi açısından ‘Heba’ bir kazanımdır çünkü. Okunup unutulacak bir roman değil. Sağlam, etkileyici, güzel. “Okuyun” derim.

diyemem. Belki insanın, toplum tarafından hastalık diye adlandırılan bazı zaaflarını, bazı huylarını, bazı arızalarını kastediyor Hulki Dede. Belki onları yok ederseniz siz siz olmaktan çıkarsınız demeye getiriyor. Belki de o cümledeki canavar kelimesiyle düpedüz nefsi işaret ediyor ve tıpkı dinlerin de söylediği gibi, nefsinizi öldürmeyin, onu öldürürseniz kendinizi öldürmüş olursunuz, bu sebeple onu terbiye edin diyor. Belki asıl, içimizdeki canavarı öldürdüğümüzde canavara dönüşeceğimizi söylüyor. Yahut bütün bunların dışında kalan başka bir şey söylüyor belki, bilmiyorum. Benim bildiğim şu ki, Hulki Dede'nin bu cümlede ne söylediğini benim söylememem gerekiyor.

YAZMAK, BİLDİĞİNİ OKUMAKTIR

Söz Hulki Dede'den açılmışken, “Heba”daki bazı cümleleriniz şimdiden dilden dile dolaşacak aforizmalar olmaya aday gibi. Yine Hulki Dede'den “Tabiat bir şey söylemez aslında, biz de onu bu yüzden işitiriz” cümlesi mesela. Ya da Binnaz Hanım'ın ve Ebecik'in ağzından dökülen buna benzer bazı cümleler. Dile olan tutkunuzu bu kez uzun cümleler yerine vurucu ifadelerle göstermeyi mi seçtiniz?

Hayır, öyle bir amacın sonucu değil sözünü ettiğiniz cümleler. Metni yazarken hepsi kendiliğinden ortaya çıktı ve romanın ruhuna hizmet ettikleri için kullanıldılar. Hatta bazı cümleler kullanılmadı, roman kabul etmediği için, günün birinde belki kullanılır diye bir kenara not edildiler.

Artık öyle insanlar yok mu, yoksa onlara kulak vermeyi mi unuttuk?

Öyle insanlar hâlâ var elbette. Bazen öyle cümleler söylüyorlar ki, insanın feleği şaşıyor; fakat onlar, sıradan bir şey söylemişçesine cümlenin ötesine geçip gidiyorlar. Onlara kulak vermeli tabii. O insanların akli da türkülerde yaşıyor bana göre. Bir yazımda “sözlü kültürümüzün derin gülleri” diye tanımladığım türkülerde de kulak vermeli yazan kişi. Neşet Ertaş'ın çokça bilinen bir türküsü geliyor aklıma: “Ayva turunc nar bende / Aldı aklım yar bende” diyor mesela. İkinci dizinin güzelliği, oradaki “bende”nin gücü ve duruşu hep şaşırtmıştır beni. “Heba”nın bir yerinde geçen, “Zannederim o, dünyaya kız kardeşinde küstü” cümlesi belki de türküdeki o dizinin yankılandığı yerlerden geliyor.

Heba olmamak elde değil!

<http://www.sabah.com.tr/>

18-05-2013

İnsanın özünün peşine düşen bir hâli var Heba'nın ve yazar Hasan Ali Topbaş'ın çektiği fotoğrafta, bu özün idealize edilenin aksine, daha gerçeğe yakın olduğunu görüyorsunuz. OLAN ÖZYURT

1990'larda yazar Hasan Ali Topbaş bir edebiyatçı olarak kitaplarıyla varlık gösterirken, Yıldız Ecevit, Fethi Naci gibi birkaç isim dışında, edebiyat çevrelerinde ona karşı genelde mesafeli bir duruş vardı. İstanbul dışından bir yazar olduğu için mi, yoksa 'yazarlık rolünü' oynamayı reddettiğinden mi, bu mesafeli duruşa pek de anlam veremiyordum. Oysa o yıllarda öykülerini ya da ilk yayımlanan romanı Gölgesizleri okuyanların, edebiyatımızda 'kalıcı' bir yazarın geldiğinin farkında olmamaları için hiçbir sebep yoktu. Çünkü dili kullanmadaki ustalığı, kurguyu bir anlatım aracına dönüştürme başarısı dikkat çekmeyecek gibi değildi. Neyi anlatacağı kadar nasıl anlatacağına da kafa yordugu belliydi Topbaş'ın. Ama 2000'lerde rüzgar tersine döndü. Hasan Ali Topbaş 'keşfedildi'. Aslında bu bir keşfedilis değildi. Ona karşı olan mesafe ortadan kalkmış, yıllarca görmezden gelme hâli birden bire yok olmuştur. Artık övgü zamanıydı!

ASKERLİK NEDİR DERSENİZ?

Ama bu sürecin öznesi yazar Hasan Ali Topbaş cephesinde değişen bir şey yoktu. O, sadece yazıyordu. Öyledir ya zaten, bazı yazarlar kendini yazarak var eder, gerisiyle pek ilgilenmezler. Yani edebiyatın gösteris kısmı değil, kurdukları cümlelerdir onların ilgi alanları.

Topbaş da bu keşfedilisin sürecinde çok da öne çıkmadı. Kitapları elden ele dolasırken, Türk edebiyatının Kafka'sı ilan edilirken, Gölgesizler sinemaya uyarlanırken hep mütevazı tavrını korudu. Bunun için de 'içe kapanık', 'gizemli' bir yazar portresi çizdiği düşünülürdü. Oysa 90'lardan beri onu takip edenler için ortada bir gizem yoktu. Olup biten suydı: Oguz Atay'ın "Ben buradayım sevgili okurum, peki sen neredesin?" sözünü yıllarca kendine siar edinen yazar, okuruna kavusmuştu.

'Gizemli yazar' algısına da bir anlamda 2007'de yayımlanan Harfler ve Notalar kitabıyla cevap

Askerlik hem ülkemizde hem de dünyanın pek çok yerinde kutsal bir kavram olduğu ve çoğunlukla hiçbir eleştiri kaldırmayacak kadar hassas, deyim yerindeyse “tabu” sayıldığı için soruyorum: Yazarken bu görünmez baskıyı hissettiniz mi? “Evet”se o kısıtlamaları nasıl aştınız?

Hayır, öyle bir baskı hissetmedim. Aynı romanı on beş, yirmi yıl önce yazsaydım yine hissetmezdim. Yazar yazarken dış dünyanın koşullarını düşünmez çünkü. Yani eşim bu metne nasıl bakar, çocuğum, komşularım, arkadaşlarım, içinde yaşadığım toplum, devletin kurumları ve yasaları nasıl bakar diye düşünmez. Bütün bunların fersah fersah uzağında, bunları unutarak yazar. Başka bir deyişle, sadece edebi kurallara ve üzerinde çalıştığı metnin doğurduğu, metin içi kurallara bağlıdır. Bu dediklerimi yapan vardır yapmayan vardır, orasını bilmiyorum; fakat, aslolan budur. Yazarken her cümle sizi ne kadar özgürleştiriyorsa o kadar da bağlar zaten, kısıtlar. Aklınıza esen her sahneyi koyamazsınız bir romana; metin direnç gösterir, koymaya çalıştığınız bazı şeyleri reddeder, dışına atar. Bu bazen birkaç sayfa olur, bazen bir paragraf, bazen metnin başına koyduğunuz bir epigraf, bazen de metnin adı Ö Demem şu ki, metnin içinden doğan kuralları sürdürmeye yahut yok etmeye çalışırken yazarın bir de içinde yaşadığı fiziki dünyanın kurallarıyla cebelleşmesinin gereği yok; onları aklının ucundan bile geçirmemeli. Yazmak, bildiğini okumaktır ayrıca. Yazmak, sayıklamaktır. Yazmak, rüya görmektir. Yasalara göre rüya görmek, yasalara göre sayıklamak imkânsız bir şey. Bu düşünülemez bile.

Satırlar arasında

... gerçek fazlasıyla hissedildiğinde insana her vakit gerçek değilmiş gibi gelir, diye cevap verdi Resul de; bunda şaşılacak bir şey yok. Ben hayatın uzak ve yorucu bir köşesine hızla gidip gelmiş gibi oldum bir bakıma. Ardından da tuttum, zaman denen büyük silginin himmetine sığındım. ... sen şehir insanısın, bu sebeple dışların zamanla körelir burada. ... Çünkü insanoğlu dışlarını kendi benzerinde bilir.

Uyku ile uyanıklık arası Heba

<http://yenisafak.com.tr/>

10-04-2013 İnsan hayatı bir romanda daha mı

verdi. Edebiyatla, yazıyla kurduğu ilişkinin bir özeti niteliğindeki deneme kitabında, dünyayı nasıl algıladığının izleri vardı. Bu kitaptan da anlaşıldığı üzere edebiyatın aceleyle yapılmayacağı asıktı. Bunun için yeni romanı Heba ile son romanı Uykuların Dogusu arasında sekiz yıl var. Uzun bir süre belki ama kitabı okudunuzda neden bu kadar süre biz okurları beklettini anlıyorsunuz.

Yedi bölümden olusan Heba, kabaca bir özetle, heba olmus hayatlar üzerine bir roman. Kitabın baş karakteri Ziya'nın tasraya, giderek dogaya göçünü anlatıyor. Hem anlatım hem kurgu konusunda diğer romanlarına göre farklı bir yapısı var Heba'nın. Kurgusal anlatımı biraz daha geri planda tutuyor Toptas. Dogal olarak da öykü daha ön plana çıkıyor hissi veriyor. Oysa iyi bir biçim ve içerik dengesi var romanın. Pek tabii dili kullanma yetkilğini yine çok iyi ortaya koyuyor Toptas.

Ama Heba'da yaptığı bir sey daha var yazarın. Roman ile öykünün belirsizlesen sınırından çok iyi besleniyor. Yapısal olarak da yedi bölümünün her birinin kendi içindeki öz aslında bir büyük özü oluşturan parçalar gibi tasarlanmış. Lakin bu bölümler arasındaki en dikkat çeken Sınır. Edebiyatımızın çok az olarak ilgilendiği askerlik olgusuna ayrılmış bu bölüm. Ziya'nın askerde yaşadıkları anlatılıyor.

Aslında Ziya'nın askerliği, bu 'görevi' yapmışlar için son derece tanıdık bir tablo. Kısıldan içeri girince yaşanan ilk saskınlık, acemili sırasında yaşananlar ve usta birliği deneyimleri... Ziya'nın haksız yere komutanlarından dayak yemesi, hakkını aramak istediğinde basına gelecekleri bilmesi ve kısılda adalete olan inancını yitirmesi ise bu hikayedeki önemli vurgulardan biri. Çünkü erkeklerin adalet ve vicdan konusunda daha 20'li yaşlarında hadım edilmesinin, yasamlarının sonraki dönemlerinde de etkili olduğunu bilinen ama pek de altı çizilmeyen bir gerçektir. Toptas bu gerçeğin altını çiziyor iste.

Ama onun dışında kasaba ya da tasra hayatındaki dinginliğin arkasındaki karmasaya da Toptas incelikli bir bakış atıyor. Daha dogrusu karmasayı anlamak için bu dinginliğin bir anahtar olduğunu görüyoruz. Bu anlamda insanın özünün pesine düşen bir hali var Heba'nın ve Toptas'ın çektiği fotoğrafta bu özün idealize edilenin aksine, daha gerçeğe yakın olduğunu söylemek gerek. Hasan Ali Toptas'ı takip eden okurların bildiği gibi yazar Heba'da edebiyat üzerinden insanı anlama, kavrama çabasına devam ediyor. Her kitabının sürprizli

net görür bundan emin değilim. Fakat romanların hayatı onaran bir tarafı olduğuna içten içe inanırım. Hayat ardından durup düşünme fırsatı vermez kimseye, alabildiğine hızlı akar; çünkü acelesi vardır. Roman bu akışı yavaşlatarak insan karşısında hayata boyun eğdirir. Roman okuyucusu dün-bugün-yarın bağlamında yaşadıklarını ve de yaşayacaklarını bir aynadan görme imkanı bulur. Bu yüzden eksik yaşantıları tamamlayıp yanlış hayatları tashih eder.

Yıllarca peşinde dolaştığım halde karşılığını bulamadığım bazı soruların cevaplarını romanlarda ve roman kahramanlarında bulduğum çok olmuştur. Kaçıp kurtulmak istediğim kent hayatının karşısına acaba hangi hayatı yerleştirmeliyim? Köy mü, kasaba mı, yoksa muhayyel bir yer mi? Bu soruların cevaplarını Hasan Ali Toptaş'ın yedi yıl aradan sonra çıkan yeni romanı 'Heba'da buldum. Meğerse insanın insanı heba etmediği hiçbir coğrafya yokmuş. Romanın kahramanı Ziya da 'sise benzemeyen bir sisin içinde' 'çaresizliğe gömülmüş geniş bir çaresizlik' olarak nitelendirdiği şehri böyle bir arayışla terk eder.

Evet, hiçbirimiz bir roman kahramanı kadar cesaretli değiliz. Çünkü yaşadığımız hayat bize kahraman olma fırsatı tanımıyor. Modern hayat tanımlayıp şekillendirdiği insanlara romanlarda bile nefes alma imkanı vermiyor. Onun için 'Heba' romanında feleğin tokadını yemeyen tek bir kişi yok. Romanda geçen her ismin aynı zamanda kederli bir hikayesi var. Hasan Ali Toptaş'ın roman kurgusu hayatın düzenek ve dizgesine çok uygun. İnsan, hayatı ve de insanları nasıl yaşadıkça ve konuştukça anlayıp tanırırsa 'Heba' romanını okudukça Ziya'ya, Kenan'a, Binnaz Hanım'a, Körükçü Kazım'a, Hulki dedeye ulaşıyorsunuz.

KENT VE KÖY ÇIKMAZINDA ZİYA'NIN DÜNYASI Roman bizi 'kent' ya da 'köy' noktasında çıkmazdan kurtarmıyor belki, ama mistik bir çıkış yolu göstermekten de geri durmuyor. Tasavvufi esintisi çok kuvvetli olmamakla birlikte bu mistik hava daha romanın kapısından içeri girer girmez kendini hissettiriyor. Romanın mistik kanalı olağan hayatın akışına müdahale etmeden kendine ait bir hat üzerinde uzayıp gitmektedir. İç içe soyutlamalarla okuyucunun zihinsel dengesi bozulmamakta roman okuyucuda kanatlanma isteği uyandırır da ayaklarını yerden kesmemektedir.

bir yanı olmasına rağmen bu yaklaşımından taviz vermediğini görmek insanı sevindiriyor. Belki edebiyat dünyasında 'has edebiyatçılardan' biri olarak anılmasının sebebi de biraz budur. Ne dersiniz?

Eli sopalı insanlığın kuş duası

<http://www.sabitfikir.com>

11-04-2013

Heba... Hiçbir işe yaramadan yok olmak, boşa gitmek... Arapçada eskimiş anlamında... Yani bir süreç işi, heba. 'Ziyan'da olduğu gibi bir anlık bir şey değil, boşluğa, dalgınlığa gelecek gibi hiç değil. Heba edilen, heba olan her neyse, kendine ait bir zamanı var, bir saat, bir ay, bir yıl ya da belki de en fenası bir ömür. Bir roman adı olarak da iç burkuyor, yürek yakıyor, bir hikayenin temel izleği olarak da... Ancak her şeye rağmen bu kelime bir haber olarak içimizi sevinçle de doldurabilir tabii; Türk edebiyatının usta romancılarından Hasan Ali Toptaş son verimi Heba ile karşımızda.

Heba, Hasan Ali Toptaş okurunu şaşırtacak bir roman. Kurgusu, dili, hikayenin işleniş biçimi ve hatta meselesi, yazarın diğer romanlarından oldukça farklı. Okuru uzaklaştıracak bir farklılık değil sözünü ettiğim, belki tam tersine yazara yaklaştıracak, hani elinizi uzatsanız dokunacakmış gibi yakınlaştıracak bir farklılık. Kahramanımız Ziya, şehirden kırsala, doğaya gitmeye çalışan bir yalnız adam. Boyu ne kadar uzun olursa olsun toprakla aynı boydaymış gibi görünen, güneş altında dursa bile üzerinde tuhaf gölgeler taşıyan bir adam. Onu, şehirden çıkmaya, bu büyük adımı atmaya başladığı anda tanıyoruz; evinin anahtarını evsahibesine teslim edecek ve şehri terk edecek. Ancak şehir, öyle kolay kolay adamın yakasını bırakmaz. Ya da şehir demeyelim de, belki insan, insanlık, insan-oluş... Evsahibesi Binnaz Hanım'ın rüya-masal-yalan olabilecek, ve tam da bu nedenle, bir o kadar gerçek, bir o kadar vahşi hikayesini yanına almak zorunda şehirden giderken Ziya. Yanına alacağı başka hikayeler de var tabii; çocukluğu, çocukluğunun öldüğü gün, ülkenin sınırında askerlik yaparken heba olan gençliği ve diğerleri...

İnsanlıkla nasıl baş eder insan

Yüzeyden bakıldığında doğaya kaçış romanı gibi görünse de, aslında doğaya kaçışa, doğayı kavrayışa değil, insana dair bir roman Heba; insandan, insanlıktan kaçamayışın romanı belki

Ziya'nın anahtarı teslim için gittiği evin penceresinden şehre bakışı tam da böyle bir iç bakış örneğidir. Bakılanla görülen arasında bambaşka bir manzara vardır. Renkler, kokular ve görüntüler yerlerinden oynayıp onlarla temas eden kişinin gerçekliğine teslim olmuşlardır artık. Gerçeklik denilen şey yerinde duramayan bir güvercin gibi kımıltılı ve de uçucudur. Halden hale geçen Ziya'nın romanda sıklıkla sorguladığı şey bu görünen gerçekliktir. 'uçuşunu izlemesine, kanat seslerini duymasına ve elini uzatıp tüylerine dokunacak kadar yakın olmasına rağmen bu güvercin de gerçek değilmiş gibi geldi Ziya'ya.' (Sf, 15), 'şehir nasıl kokuyorsa onların bakışları da öyle kokuyormuş gibi geldi Ziya'ya. Dahası, bir an için, bu yaratıklar gerçek değilmiş gibi geldi.' (Sf, 14) 'Bakışın kokusu', 'güvercin tüyü renginde derin bir huzursuzluk' gibi somutlamalar Hasan Ali Toptaş'ın özgün anlatım dili hakkında önemli ipuçları veriyor. Bu durumu sıkıntının somutlaştırılması olarak niteleyenler de vardır. Önceki romanlarında (Bin Hüzünlü Haz ve Uykuların Doğusu) kendini gösteren uyku- ile uyanıklık, karanlık ile aydınlık arası eşikte, ya da ara bir noktadan konuşma biçimi 'Heba' romanında daha bir belirginleşmiştir.

İÇİNDEN UZAKLAŞAN DIŞINDA KAYBOLUR

İnsanın içi hem kalbini hem de nefisini temsil etmektedir. İçinden uzaklaştıkça insan dışarısında kaybolur. İnsanın dışarısını kaybolmaktan kurtaran biraz nefsi biraz da kalbidir. Kötülük yapabilme kuvvesine rağmen bu kuvveyi fiile dönüştürmeyen insan kemal basamaklarına tırmanıyor. Kalp gıda ve enerjisini huysuzlanan nefsin terbiyesinden alır. Bu hakikat romanda Hulki Dede'nin ağzından seslendirilir: 'İnsan içindeki canavarı öldürürse çöle dönüşür.' Nefsi emmare insanın sınanma ciddiyetinin başladığı, muhatap alınma seviyesidir. Romandaki kişilerin bir çoğu kötü-ile iyi arasında tahterevallinin iki ucunda inişler ve çıkışlar yaşar.

Heba romanında her cepheden hayatları heba edilmiş insanları görüyoruz. Bu sahneler içerisinde okuyucuya en ilginç gelecek olanı herhalde askerlikle ilgili olanlardır. Çünkü askerlikte yaşananlar bir romanın konusuna girmeyecek kadar kara kutudur. Sanki başka bir dünyadır orası kelimeleri bile tel örgülerin dışına taşmaz. Cümleler tüfek çatar gibi çatılır orada. Şiirler marş olup savaş düzeni almıştır. Sivil hayatla askerlik ararsındaki hayat

de... Çünkü Ziya için dipsiz bir ormanın kıyısında yaşamak, yeşile çevirmek gözlerini yetmiyor, kurtarmıyor onu. Hatıraları da, hatırlamak istedikleri ve istemedikleriyle hep yanında; ve insanlar, o ne kadar dışında tutmak istese de kendini hep etrafta... Kendi insanlığına gelince, sanırım zaten baş edilemez olan, kaçınılmaz olan en önemli şey de o. Peki insanlıkla nasıl baş eder insan? Romanın kanımca temel sorularından biri bu. Yazarın Heba aracılığıyla bize verdiği cevap ise üzerinde düşünmeye değer. Dil ile susmayı öneriyor, susmayı deniyor Toptaş. Ve sessizliğin dayanağını doğada arıyor. "Yeşil kokular saçan nemli bir sessizlikte bu, karanlık bir sessizlikte, çeşitli engebeleri, çeşitli kapıları ve koridorları varmış gibi görünen derin ve meçhul bir sessizlikte ve Ziya o anda bu sessizliğin gelip içine dolduğunu hissediyordu adeta. Derken, bir daha asla var olmayacak olan yeryüzünün ilk sessizliğini düşündü orada ve yanı başında oturan birisi varmış gibi, hakikaten, acaba o sessizlik nasıl bir şeydi, diye mırıldandı. Sonra, yoksa daha sonraki sessizliklerin hepsi irili ufaklı parçalar halinde hep o yeryüzünün ilk sessizliğinden mi kopup geliyor diye düşündü bir süre. Hatta bazı sessizlik çeşitlerini de geçirdi içinden; bir çocuk telaşıyla, acı sessizlik, ıslak sessizlik, derin sessizlik, ince sessizlik, ağır sessizlik, uzak sessizlik, dolu sessizlik, sıcak sessizlik diye peş peşe bir hayli saydı."

Yukarıda sözünü ettiğim, yüzey ve derinlik meselesi de önemli tabii. Toptaş verdiği bir söyleşide, "Derinlik nasıl yüzeye çekilebilir, yüzeye nasıl saklanabilir, diye kendime sorduğum bir meselem vardı," demiş. Heba, hikayesinin işleniş biçimiyle gerçekten yüzeyde geçen, sanki yüzeyden derine işlemeyen bir hikaye gibi; şaşırtıcıdır ki, dili de böyle. Ebe Nine, Hulki Dede ve Binnaz Hanım gibi bazı karakterler var, gerçeğe hiç uymayan biçimde konuşuyor, neredeyse yapmacık bir halle geziyorlar hikayenin içinde bunu desteklercesine. Onların yapmacık duruşu, yapmacık sözleri zaman zaman bizi hikayenin dışına iter gibi oluyor, hikaye ile aramıza mesafe koyuyor. Ancak yine de sanırım esas şaşırtıcı olan hikayesi, dili ve bazı karakterleri bunca yüzeyde gezen bir romanın böylesine içe işlemesi ki, yazarın meselesini bu şekilde hallettiği izlenimini doğuruyor.

Ziya hatırlıyor, biz unutmak istiyoruz...

Romanın en uzun bölümü "Sınır". Ziya'nın 70'li yıllarda Suriye sınırında geçen askerlik anıları damgasını vuruyor romana. Suç, cinayet, güç,

mesafesinin bir edebî eserde konu edilmesi çok alışık olmadığımız bir şey. Romanın belki de en realist bölümü burasıdır. Ne hayattan romana bir şeyler fazladan girmiş burada ne de romandan hayata taşmış bir şeyler var.

Roman trajik bir sahne ile bitiyor. Ziya'nın asker arkadaşı Kenan köylülerin alttan alta tahrik etmesiyle Körükçü Kazım tarafından bıçaklanır ve çok geçmeden düşüp ölür. Ziya çirkin bir iftiranın kurbanı olarak köylülerin linçinden canını zor kurtarır. Kayalar arasına saklanır. Romanın bundan sonrasında roman kahramanı Ziya ile roman yazarı göz göze gelir. Roman yazarının bir roman kahramanını gerçeklik sınırları içerisinde saklayıp koruyabilmesi ancak bu kadardır.

Son cümleyi kendini var eden roman yazarına aczini hatırlatır bir tonda söyler:

-Beni buldular.

Kim bilir belki de heba budur; etten kemikten varlığa bürünüp zalimlerin kadrine uğramak ya da etten kemikten sıyrılıp aşkın bir dünyanın görünmezliğinde sonsuzla sonsuza dek yaşamak.

Son söz: Heba her istasyonda soluklanmak için mola verip yavaş okunması gereken bir roman. Hayatla karıştırmamak için, sık sık içinize inmeniz gerekiyor. Okurken yaralarınızı kontrol etmeyi de ihmal etmeyin.

Sayfayı Yazdır

insanların birbirine kurumlar aracılığıyla koyduğu ast-üst sınırları, mantık, mantıksızlık, sefalet ve eril bilincin birbirini çiğneyerek her an yeniden ve yeniden varoluşu, kendi kendini inşa etme biçimi... Ziya hatırlıyor, biz unutmak istiyoruz; Toptaş yazıyor, biz silmek istiyoruz her satırını. Orada heba oluyor kahramanımızın gençliği, erkekliği, tüm dişil yanı; ve orada bulacağı dostluk, yapıp da unutacağı ya da belki de hiç yapmadığı bir iyilik Ziya'nın sonu oluyor çünkü. Sınır'da yaşananlar, anlatının ötesine geçiyor, orada rüyanın da, doğanın da, hayallerin de sesi kesiliyor. Bu defa da, gerçeklerin ağırlığı sözü susturuyor ve sesleri siliyor sanki.

Ve bütün hikayeyi, bir yaşamın heba oluşunu tamamlayan, gözleyen, izleyen, başkası öldürmesin diye öldürülen, ölmeyen kuş... Heba'nın mistik, tasavvufi imgesi. "Çıplak ve nazlı bir dalgınlıktan ibaret," tıpkı heba oluşun kendisi gibi. Heba bitiyor, onun çıplaklığı ve nazlı dalgınlığı kalıyor üzerimizde; unutuyoruz şehri, kırsalı, insanlığı, tüm kahramanları, kahramanlık denen şeyi, en başta da Ziya'yı. Ziya'nın görmesi yıllarını alan bakışıyla bakıyor bize, canım kuş gözleriyle...